

2.2. Sanskrito

En la 2-a jarmilo a.K. arjoj okupis Hindion kaj subigis al si la lokajn dravidojn ankaŭ lingve. La plej malnova lingvostato ne estas skribe dokumentita, sed ĝi dedukteblas el du pli postaj literaturaj lingvoj, *la veda* en Hindio kaj *la avesta* en Irano. En la plej malnova arja lingvo, la veda, estas skribita religia poezio. Oni opiniis, ke la deklamado de religiaj himnoj havas magian povon nur tiam, se ĝi estas lingve senerara; tial konserviĝis la arkaika lingvoformo, poezieca kaj ne uzata en normala komunikado. La parolata lingvo certe estis pli simpla ol tiu arkaika formo. El la veda lingvo evoluis la parola sanskrito, en kiu ekzistas ankaŭ tekstoj. La klasika formo el la 5-a jc. a.K. nur malmulte ŝanĝiĝis kaj plenumis la funkcion de literatura lingvo dum 2000 jaroj. Inter la veda lingvo kaj sanskrito ne estas tro grandaj diferencoj en fonetiko kaj gramatiko, sed en la vortprovizo de sanskrito aperas novaj vortoj, parte transprenitaj el aliaj lingvoj, precipe la dravidaj, kaj el dialektoj, kiuj abundas en Hindio.

La kulmina fazo de sanskrito estis en la 4-a jc. a.K., kiam la lingvo estis *gramatike normigita* kaj ekde tiam konatas la termino «*sanskṛta*» – *regula*, kontraŭ la ĝistiamaj «*prakṛta*» – simpla, ĉiutaga. La gramatikisto Pāṇini verkis la klarigon de la gramatika sistemo en ok libroj «*Astadhyay*», kie li nomis siajn 68 antaŭulojn, kiuj okupiĝis pri la lingva aspekto. Pāṇini sistemigis la antaŭajn ekkonojn kaj klasifikis la konsonantojn kaj vokalojn laŭ la artikulacia loko. Lian gramatikon formas ĉ. 4000 mallongaj frazoj, priskribantaj la lingvostrukturon preskaŭ matematikece, ekz. la mallonga vokalo estas unufoje pli longa ol la konsonanto, la longa vokalo aŭ diftongo havas duoblan longecon de la mallonga vokalo, iliaj reciprokaj kombinaĵoj ene de la vorto ŝanĝiĝas laŭ certaj reguloj, ekz. $e + i = e$, $a + u = o$. La deklinacio havas tri genrojn, tri nombrojn (inkluzive dualon) kaj ok kazojn. Numeraloj kaj pronomoj havas apartan deklinacion. Malgraŭ sia komplikeco, ĉiuj lingvaj fenomenoj estas klare prezentitaj. La plejmulto de tekstoj devenas el la tempo post la lingvonormigo. Pli malfruaj gramatikistoj uzas la terminon «*bhasa*» – parolo, por diferencigi ĝin de sanskrito, kiu estis la literatura lingvo. La gramatiko de Pāṇini do koncernis la skriban formon, sed de li priskribitaj akcento, longiĝo de vokaloj en alparolo ktp. transiris en la vivantan lingvon.

La lingvon uzis bramanoj, nomataj en gramatikistaj mencioj „*ṣiṣṭa*” – saĝuloj, la reĝoj, oficistoj kaj superaj tavoloj de la loĝantaro. La popolo parolis per prakritoj, sed devis kompreni ankaŭ sanskriton, kiun uzadis iliaj oficistoj. Sanskrito estis ankaŭ lingvo de teatraĵoj kaj eposoj. Paralele ekzistantaj dialektoj estas poste priskribataj kiel mezhindaj. La popolan lingvon parolis ankaŭ Budho. La budhistoj komence evitis sanskriton, uzante popolajn lingvojn, poste ili tamen akceptadis sciencajn terminojn el sanskrito kaj adaptis la popolan lingvon. Sanskritaj influoj montriĝis eĉ en la nebudhisma literaturo. En la enskriboj konserviĝis prakritoj ĝis la 1-a jc., sekvis miksformo influita de sanskrito, sekvata de la pura sanskrito, dominanta ekde la 6-a jc. en enskriboj, kvankam la prakritoj plu ekzistis. Du originalaj ĉefaj dialektoj de prakritoj (okcidenta kaj orienta) disbranĉiĝis komence de nia erao kaj naskis nuntempajn hindeŭropajn lingvojn de Hindio. Sanskrito tamen konserviĝis en la literaturo de Hindio, la vivantaj lingvoj estis akompanataj de klasika lingvo, kies kono ne malaperadis. Leksikaj influoj de sanskrito ekzistas ankaŭ en lingvoj arjaj kaj dravidaj. Unuopajn sanskritajn esprimojn transprenis eĉ la kolonia angla lingvo. Sanskritaj enskriboj troviĝas ankaŭ ekster Hindio, ekz. en la Malaja duoninsulo, Javo, Borneo kaj Balio.